

DOI: 10.33663/1563-3349-2023-34-772-782

УДК 341.231.14

О. В. КАРДАШ,
аспірантка Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України*
ORCID: 0000-0003-4143-4991

ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ДЕРЖАВАМИ – УЧАСНИЦЯМИ ОБСЄ КРІЗЬ ПРИЗМУ «ЛЮДСЬКОГО» ВИМІРУ ЇЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглянуто поняття і сутність «людського» виміру діяльності Організації з безпеки та співробітництва в Європі, проаналізовано основні акти ОБСЄ, за якими держави-учасниці взяли на себе зобов'язання у цій сфері. Окреслені зобов'язання мають значний вплив на держави – учасниці Організації не лише щодо забезпечення дотримання прав людини, а й у контексті реалізації концепції всеосяжної безпеки. Відтак у статті досліджені засадничі принципи та підходи до виконання зобов'язань у сфері «людського» виміру діяльності ОБСЄ, з огляду на їх особливості та правову природу, процес прийняття та подальшого розширення, взаємозв'язку з іншими зобов'язаннями у сфері прав людини за міжнародно-правовими актами, відсутністю санкцій та дієвого реагування ОБСЄ у разі їх невиконання.

Ключові слова: Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), Народа з безпеки та співробітництва в Європі, НБСЄ, «людський» вимір діяльності, права людини, Гельсінський Заключний акт НБСЄ 1975 р., Парламентська асамблея ОБСЄ, принципи міжнародного права, принцип поваги до прав людини і основоположних свобод.

Kardash Olena. Implementation by the OSCE participating States of their human dimension commitments

The article examines the notion and scope of the human dimension of the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), and analyses the key OSCE documents, which incorporate commitments undertaken by the OSCE participating States in the sphere of human rights. The relevance of this research is determined by the role of the OSCE commitments, which have significant impact on the OSCE participating States as relates not only to the respect for human rights, but also to the comprehensive concept of security. This article includes the detailed review of the main foundations of the OSCE human dimension commitments. It analyses the main principles underlying these commitments and their implementation, considering the nature of commitments, process of adoption and further development of specific commitments, interconnection with other obligations in the sphere of human rights

* **Kardash Olena**, Postgraduate Student of Koretsky Institute of State and Law of the NAS of Ukraine

stipulated by the international treaties, the lack of sanctions and effective response from the OSCE in cases of non-compliance.

Key words: *Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Conference on Security and Co-operation in Europe, CSCE, human dimension, human rights, Helsinki Final Act 1975, OSCE Parliamentary Assembly, principles of international law, principle of respect for human rights and fundamental freedoms.*

Вступ. На двадцять дев'ятий щорічній сесії Парламентської асамблеї Організації з безпеки та співробітництва в Європі (далі – ОБСЄ) 6 липня 2022 р. парламентарі держав – учасниць ОБСЄ прийняли Бірмінгемську декларацію та, як її складову, – Резолюцію «Важливість «людського» виміру в контексті нинішніх загроз безпеці в регіоні ОБСЄ, зумовлених російською агресією проти України». У зазначеній Резолюції Парламентська асамблея ОБСЄ найрішучіше засудила збройну агресію РФ проти України, підкресливши «важливість зобов'язань у рамках ОБСЄ, зокрема у сфері «людського» виміру, що становлять чіткі політичні декларації держав-учасниць реалізовувати й дотримуватися прав людини і основоположних свобод, а також заохочувати повагу до них»¹ й закликала держави-учасниці до виконання відповідних зобов'язань.

З часу прийняття Гельсінського Заключного акта НБСЄ 1975 р. у рамках НБСЄ/ОБСЄ напрацьовано значну кількість документів, за якими держави – учасниці Організації суттєво деталізували та розширили взяті на себе зобов'язання у сфері гуманітарного співробітництва, передусім забезпечення дотримання прав людини, демократії та верховенства права. У Гельсінському Заключному акті НБСЄ 1975 р. держави-учасниці чітко задекларували, що зобов'язання у сфері «людського» виміру діяльності ОБСЄ повинні виконуватися добросовісно та із застосуванням прийнятних механізмів. Акцент на важливості виконання окреслених зобов'язань є ключовою характеристикою всіх наступних документів НБСЄ/ОБСЄ. Щоб зрозуміти підходи до виконання міжнародних зобов'язань, узятих на себе державами-учасницями у сфері «людського» виміру її діяльності, необхідно дослідити їх сутність та особливості.

У статті проаналізовано основні акти НБСЄ/ОБСЄ, за якими держави-учасниці взяли на себе зобов'язання у сфері забезпечення дотримання прав людини в рамках «людського» виміру діяльності ОБСЄ. Окремі аспекти становлення і розвитку ОБСЄ, особливості її правового статусу та впливу на розвиток європейської системи колективної безпеки досліджувались у працях таких закордонних дослідників, як А. Блоед, К. Бергер, Я. Вутерс, Л. Газбаррі, Я. Клабберс, Е. Мантон, М. Оделло, О. Херман та ін. Серед українських вчених роль ОБСЄ у сфері забезпечення дотримання прав людини та її взаємодію з іншими міжнародними організаціями з окреслених питань вивчали В. Н. Денисов, В. Б. Дубовик, С. П. Кубієвич, В. В. Мицик, Н. Б. Мушак, І. М. Проценко, Л. Г. Фалалєєва, І. А. Шуміло. Отже, проблема-

тика правового статусу ОБСЄ та її роль у площині забезпечення дотримання прав людини висвітлювалися в окремих працях вітчизняних та іноземних науковців. Однак зберігається необхідність проведення системного аналізу актуальних питань та основних властивостей зобов'язань, узятих на себе державами – учасниками Організації у контексті «людського» виміру її діяльності, та наявних підходів до їх виконання.

«Людський» вимір, або як його інакше іменують, гуманітарний вимір діяльності ОБСЄ є однією зі складових, разом із військово-політичним та економіко-екологічним вимірами, всеосяжної концепції безпеки, яку підтримує ОБСЄ. Основи цієї концепції закладені в Гельсінському Заключному акті НБСЄ 1975 р., в якому окрему увагу приділено «співробітництву у гуманітарній та інших сферах»². Поняття «людський» вимір уперше було вжито у Підсумковому документі Віденської зустрічі, прийнятому в 1989 р., як таке, що охоплює «зобов'язання, які держави-учасниці взяли на себе згідно з Гельсінським Заключним актом 1975 р. та іншими документами НБСЄ щодо поваги до прав людини і основоположних свобод, контактів між людьми та іншими, пов'язаними з цим питаннями гуманітарного характеру»³. Нині «людський» вимір діяльності ОБСЄ трактується дещо ширше та стосується сфери забезпечення дотримання прав людини і основоположних свобод, плюралістичної демократії, у тому числі демократичних виборів й демократичних інститутів, толерантності та недискримінації, верховенства права і зобов'язань у сфері міжнаціональних відносин, захисту прав національних меншин, контактів між людьми й міжнародного гуманітарного права⁴.

Досліджуючи акти НБСЄ/ОБСЄ, за якими держави-учасниці взяли на себе зобов'язання у «людському» вимірі її діяльності, варто зауважити, що в Гельсінському Заключному акті НБСЄ 1975 р. з-поміж десяти основних принципів держави-учасниці закріпили принцип «поваги до прав людини і основоположних свобод, включаючи свободу думки, совісті, релігії та переконань»². Наведене стало визначним моментом в історії забезпечення дотримання прав людини, адже принцип, який пройшов тривалий шлях становлення (завдяки Загальній декларації прав людини 1948 р., Міжнародному пакту про громадянські та політичні права 1966 р., Міжнародному пакту про економічні, соціальні та культурні права 1966 р., а також іншим універсальним і регіональним міжнародно-правовим актам у цій сфері), набув чіткого визначення і закріплення. Як зазначає професор О. В. Задорожній, пріоритет прав людини «став загальним принципом і міжнародного права, і конституційного права держав»⁵. Наразі цей принцип є «універсальним, загальновизнаним, наділеним юридичною силою на рівні *jus cogens*»⁵. У контексті діяльності ОБСЄ, закріпивши цей принцип, держави-учасниці визнали, що повага до прав людини є важливим елементом регіональної системи колективної безпеки.

Не менш вагомим з точки зору «людського» виміру діяльності ОБСЄ є принцип співробітництва між державами, що охоплює взаємодію держав-учасниць у економічній, науковій, технічній, соціальній, культурній та гума-

нітарній сферах². Щодо цього слухним видається твердження професора В. Н. Денисова, що задекларувавши цей принцип, держави – учасниці ОБСЄ в такий спосіб підтвердили та розвинули принцип загального міжнародного права, що встановлює обов'язок держав співпрацювати одна з одною відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй⁶.

Гельсінський Заключний акт НБСЄ 1975 р. містить зобов'язання держав-учасниць у гуманітарній сфері, поєднані у такі чотири групи: контакти між людьми; інформація; співробітництво і взаємний обмін у сфері культури; співробітництво і взаємний обмін з питань освіти⁷. У кожній із зазначених царин держави-учасниці заявили про готовність сприяти налагодженню контактів між людьми, у тому числі шляхом спрощення процедур перетину кордонів, обміну інформацією, проведення освітніх та культурних обмінів, конференцій тощо. Окреслені зобов'язання набули подальшої деталізації та розширення у документах, прийнятих спочатку НБСЄ, а з 1995 р. – і в рамках ОБСЄ. Таким чином, однією з принципових засад діяльності ОБСЄ є те, що наступні акти, прийняті державами-учасницями, не скасовують зобов'язань за попередніми, а, радше, розвивають та доповнюють їх. Відтак нині ОБСЄ напрацьовано істотну джерельну базу з питань «людського» виміру діяльності, що потребує ретельного дослідження.

Доцільно підкреслити, що зобов'язання у сфері «людського» виміру ОБСЄ не встановлені у вигляді особистих чи колективних прав, які держави-учасниці повинні забезпечувати чи гарантувати, як це традиційно визначається у міжнародних договорах про права людини⁴. Держави – учасниці ОБСЄ можуть обирати способи та методи імплементації взятих на себе зобов'язань з урахуванням їх конкретних правових та інших систем, на підставі загальної поваги до верховенства права, прав людини та плюралістичної демократії. Незважаючи на такий підхід, зобов'язання у сфері «людського» виміру діяльності ОБСЄ не розглядаються як внутрішні справи кожної окремої держави-учасниці, а становлять «безпосередній і законний інтерес для всіх держав-учасниць»⁷, які мають бути зацікавлені в їх неухильному виконанні. На думку Л. Г. Фалалєєвої, держави – учасниці ОБСЄ, взявши на себе зобов'язання у сфері «людського» виміру, по суті, погодилися, що «плюралістична демократія, заснована на верховенстві права, становить основу урядування, здатну ефективно та послідовно гарантувати права людини»⁸.

Як зазначено у Гельсінському Заключному акті НБСЄ 1975 р., у сфері прав людини і основоположних свобод держави-учасниці погодилися діяти згідно з принципами Статуту ООН, відповідно до Загальної декларації прав людини 1948 р., а також виконувати зобов'язання за іншими міжнародно-правовими актами у цій царині². Таким чином, зобов'язання держав-учасниць ОБСЄ у «людському» вимірі її діяльності покликані не суперечити чи змінювати зобов'язання, які держави-учасниці погодилися виконувати відповідно до міжнародного права. Вочевидь стан забезпечення дотри-

мання прав людини у регіоні ОБСЄ знаходиться у прямій залежності від ефективності виконання міжнародних зобов'язань, взятих на себе державами-учасницями.

Примітно, що в Документі Копенгагенської наради Конференції з людського виміру НБСЄ 1990 р. зазначено, що права людини, вказані у цьому акті, не підлягають обмеженням, крім тих, що передбачені національним законодавством, та відповідають зобов'язанням держав-учасниць згідно з міжнародним правом⁹.

Іншим суттєвим чинником, що формує засади та визначає підходи до виконання зобов'язань державами – учасницями ОБСЄ, є радше їх політичний, а не юридично обов'язковий характер. З цього приводу дослідник діяльності Організації Е. Мантон стверджує: «найпоширеніший погляд щодо статусу зобов'язань держав – учасниць ОБСЄ полягає в тому, що відмінність між їх політичною та юридичною обов'язковістю насправді є малозначущою, оскільки зобов'язання вважаються такими, що підлягають виконанню державами-учасницями, тобто вони здійснюють як нормативну, так і зобов'язальну роль»¹⁰. Професор М. Оделло, аналізуючи питання міжнародної правосуб'єктності ОБСЄ, зазначає: «існує така можливість, що політичні зобов'язання, у разі їх повноцінного виконання, можуть розглядатися як такі, що є юридично обов'язковими. Добре відомо, що юридично обов'язкові зобов'язання інколи не знаходять адекватного застосування в державах. Що стосується досвіду ОБСЄ, то держави проявили значну ретельність у процесі виконання правил та зобов'язань»¹¹, сформульованих у документах ОБСЄ.

ОБСЄ дотримується подібної позиції з цього питання. У звіті «Спільна відповідальність: зобов'язання та їх виконання» 2006 р., підготовленому Бюро ОБСЄ з демократичних інститутів і прав людини (далі – БДІПЛ/ОБСЄ), зазначається, що зобов'язання держав – учасниць ОБСЄ є ефективними «завдяки політичній відповідальності, громадському контролю, а також підтримці й рекомендаціям, наданим місіями та інститутами (ОБСЄ. – Авт.), створеними з цією метою»¹². Крім того, як вказують О. Херман та Я. Вутерс щодо ролі ОБСЄ у міжнародній нормотворчості, «рішення ОБСЄ зберігають нормативну та зобов'язальну природу, однак відрізняються (від інших міжнародно-правових актів. – Авт.) тими наслідками, що виникають у разі їх невиконання»¹³.

Окремої уваги заслуговує відсутність будь-яких визначених санкцій або покарання за невиконання державами-учасницями, взятих ними зобов'язань у «людському» вимірі діяльності ОБСЄ. У рамках Організації відсутній судовий або інший міжнародний юрисдикційний орган, уповноважений розглядати відповідні скарги. Принагідно зауважимо, що держави – учасниці ОБСЄ ще в Паризькій хартії для нової Європи 1990 р. закріпили загальний принцип, відповідно до якого захист та забезпечення прав людини і основоположних свобод є «першою відповідальністю уряду»¹⁴. Під час зустрічі в Маастрихті у 2003 р. держави-учасниці підтвердили, що вони є підзвітними

громадянам і несуть відповідальність одна перед одною за виконання взятих ними зобов'язань у рамках Організації¹⁵. Згідно з цим звітом БДПЛ/ОБСЄ, «основна відповідальність за контроль виконання (так само як і за визначення наслідків тривалого невиконання зобов'язань) покладається на самі держави-учасниці»¹².

Відсутність механізму розгляду скарг на невиконання державами-учасницями, взятих ними зобов'язань у «людському» вимірі діяльності ОБСЄ, не виключає можливості повідомлення керівних органів Організації, зокрема Постійної ради та Головуючого ОБСЄ, про конкретні випадки таких порушень. Прикладом реагування Організації на невиконання державами-учасницями зобов'язань у «людському» вимірі її діяльності може слугувати призупинення участі колишньої Югославії у самітах та зустрічах НБСЄ у зв'язку з конфліктом на Балканах. Таке рішення було прийнято на підставі Підсумкового документа другої Празької зустрічі Ради міністрів НБСЄ 1992 р., що передбачає можливість застосування органами НБСЄ/ОБСЄ необхідних заходів, наприклад заяв або інших кроків, без згоди причетної держави у разі «очевидного, грубого та не виправданого порушення зобов'язань»¹⁶, взятих нею у сфері забезпечення дотримання прав людини, демократії та верховенства права. Такий принцип прийняття рішень у рамках ОБСЄ отримав назву «консенсус мінус один»; він є, по суті, винятком до встановленого ще у так званій Блакитній книзі НБСЄ в 1973 р. принципу ухвалення рішень на основі консенсусу.

Безпрецедентне рішення щодо призупинення участі Югославії в ОБСЄ нині наводять у контексті ініціювання питання про призупинення участі або виключення РФ з ОБСЄ, з огляду на її збройну агресію проти України та численні порушення норм міжнародного гуманітарного права, міжнародного права прав людини й зобов'язань, узятих нею в рамках «людського» та інших вимірів діяльності Організації. Оскільки принцип «консенсус мінус один» передбачає прийняття рішення без згоди причетної держави, ефективність його застосування, зважаючи на підтримку РФ окремими державами-учасницями ОБСЄ, наприклад Білоруссю, викликає закономірні сумніви. ОБСЄ неодноразово заявляла про відсутність, на противагу Організації економічного співробітництва і розвитку, Раді Європи та іншим міжнародним організаціям, дієвого механізму призупинення участі або виключення держави-учасниці з її складу, що лише підкреслює необхідність перегляду усталених процедур і розробки більш дієвих механізмів перевірки та реагування ОБСЄ на невиконання державами-учасницями зобов'язань, узятих ними в рамках «людського» виміру її діяльності.

Нині ОБСЄ здійснює оцінку стану виконання зобов'язань у сфері «людського» виміру її діяльності, зокрема щодо забезпечення дотримання прав людини, шляхом проведення конференцій, зустрічей і нарад на вищому рівні, моніторингу інститутами й польовими місіями ОБСЄ, що діють у цій сфері, а також ініціювання спеціальних механізмів «людського» виміру⁴, що неоднора-

зово відбувалося на практиці. Парламентська асамблея ОБСЄ слугує демократичним форумом для обговорення випадків невиконання зобов'язань, узятих на себе конкретною державою – учасницею ОБСЄ, до прикладу РФ.

Держави – учасниці ОБСЄ неодноразово підкреслювали, що періодичний огляд виконання зобов'язань у сфері «людського» виміру є критично важливим. Щорічна Нарада з огляду імплементації зобов'язань держав-учасниць у «людському» вимірі діяльності ОБСЄ (далі – Нарада), додаткові зустрічі та семінари дають змогу якнайповніше проаналізувати досягнутий прогрес, висвітлити конкретні проблеми, з якими зіштовхнулися держави-учасниці, а також сформулювати пропозиції щодо більш ефективного та комплексного моніторингу виконання зобов'язань. У цьому контексті примітним є те, що вже третій рік поспіль (спочатку через пандемію коронавірусу, а у наступні роки – через блокування РФ та Білоруссю) в рамках БДПЛ/ОБСЄ не вдається провести зазначену Нараду, яка є найважливішим заходом з питань прав людини, верховенства права та демократизації на просторі ОБСЄ. Ця Нарада слугує форумом для висвітлення багатьох питань у сфері «людського» виміру діяльності ОБСЄ та збирає сотні учасників, включаючи представників держав-учасниць, експертів з міжнародного права та міжнародних відносин, активістів неурядових організацій та правозахисників.

Хоча восени 2022 р. БДПЛ/ОБСЄ за підтримки польського головування та за участю представників держав-учасниць, інших міжнародних організацій, громадськості провели Конференцію з «людського» виміру та привернули увагу світової спільноти до сучасного стану виконання зобов'язань, узятих на себе державами-учасницями у цій сфері, однак справедливими видаються доктринальні погляди щодо реформування засад діяльності Організації¹⁷, зокрема принципів прийняття рішень. Наведене є актуальним також у зв'язку з необхідністю формування більш рішучої позиції ОБСЄ у відповідь на нічим не спровоковане повномасштабне вторгнення РФ 24 лютого 2022 р. на територію України та невиконання нею основних принципів і норм міжнародного права, зобов'язань за базовими актами Організації.

Висновки. Держави-учасниці напрацювали значний масив документів у сфері «людського» виміру діяльності ОБСЄ, таким чином забезпечуючи їй чільне місце серед інших регіональних міжнародних міжурядових організацій, що діють у цій площині. Попри особливості природи зобов'язань та відсутність санкцій за їх порушення, держави-учасниці продовжують неухильно дотримуватися позиції, що повага до прав людини і основоположних свобод, а також належне виконання зобов'язань, узятих ними у цій сфері, є основою всеосяжної концепції безпеки на просторі ОБСЄ.

У рамках ОБСЄ дотепер відсутня систематична перевірка стану виконання зобов'язань у сфері «людського» виміру її діяльності. Проглядається загальне поглиблення конфлікту інтересів між державами – учасницями Організації. Прикладом слугує неможливість провести чергове засідання Наради з огляду імплементації зобов'язань держав-учасниць у «людському»

вимірі діяльності ОБСЄ через блокування РФ та Білоруссю. Це є викликом для функціонування Організації, що викристалізувався у 2022 р. й надалі позначатиметься на ефективності її діяльності. Крім того, розбіжності між державами-учасницями можуть поглиблюватися, а отже, потребуватимуть віднайдення дієвих підходів до їх усунення. Вочевидь необхідним є переосмислення основних засад діяльності Організації задля підвищення ефективності моніторингу стану виконання міжнародних зобов'язань, узятих на себе державами – учасницями ОБСЄ, зокрема щодо забезпечення дотримання прав людини.

1. Organization for Security and Cooperation in Europe Parliamentary Assembly. Birmingham Declaration. 2022. URL: <https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2022-birmingham/declaration-28/4409-birmingham-declaration-eng/file.pdf> (дата звернення: 08.03.2023). 2. Organization for Security and Cooperation in Europe. Helsinki Final Act. 1975. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf> (дата звернення: 08.03.2023). 3. Organization for Security and Cooperation in Europe. Concluding Document of the Third Follow-up Meeting, Vienna, 4 November 1986 to 19 January 1989. 1989. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/1/40885.pdf> (дата звернення: 08.03.2023). 4. OSCE Human Dimension Commitments. Vol. 1. Thematic Compilation. Third Edition. OSCE ODIHR. 2011. P. 19–22. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/d/76894.pdf> (дата звернення: 08.03.2023). 5. Задорожній О. В. Поняття та нормативні вимоги основних принципів міжнародного права. *Актуальні проблеми держави і права*. 2015. Вип. 75. С. 248. 6. Денисов В. Н. Принцип обов'язку держав співробітничати одна з одною відповідно до Статуту ООН. *Енциклопедія міжнародного права*: у 3 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко, В. Н. Денисов (співголови) та ін.; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ: Академперіодика, 2019. Т. 3: М–Я. С. 405–407 (дата звернення: 08.03.2023). 7. Organization for Security and Cooperation in Europe. Document of the Moscow Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE. 1991. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/3/14310.pdf> (дата звернення: 08.03.2023). 8. Фалалєєва Л. Г. Механізми консультацій у рамках військово-політичного та людського вимірів ОБСЄ. *Правова держава: щорічник наук. праць*. Вип. 28. Київ: Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України, 2017. С. 425–426. 9. Organization for Security and Cooperation in Europe. Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE. 1990. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/c/14304.pdf> (дата звернення: 08.03.2023). 10. Manton Eric. The OSCE Human Dimension Process and the Process of Customary International Law Formation, in Institute for Peace Research and Security Policy at University of Hamburg (ed.), OSCE Yearbook 2005. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2006. P. 199. 11. Odello Marco. The Developing Legal Status of the Organisation for Security and Co-operation in Europe. *Anuario Español de Derecho Internacional*. Vol. XXII. 2006. P. 370–371. DOI: <https://doi.org/10.15581/010.22.28380> 12. Organization for Security and Cooperation in Europe. Common Responsibility: Commitments and Implementation. 2006. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/c/1/22912.pdf> (дата звернення: 08.03.2023). 13. Herman Olivia, Wouters Jan. The OSCE as a Case of Informal International Lawmaking? / Platise Mateja Steinbrück,

Moser Carolyn, Peters Anne (eds), *The Legal Framework of the OSCE*. Cambridge, 2019. P. 258–259. **14.** Organization for Security and Cooperation in Europe. Charter of Paris for a New Europe. Second CSCE Summit of Heads of State or Government, Paris, 19–21 November 1990. 1990. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/6/39516.pdf> (дата звернення: 08.03.2023). **15.** Organization for Security and Cooperation in Europe. Final Document of the Eleventh Meeting of the OSCE Ministerial Council, Maastricht, 1–2 December 2003. 2003. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/0/40533.pdf> (дата звернення: 08.03.2023). **16.** Organization for Security and Cooperation in Europe. Final Document of the Second Meeting of the CSCE Council of Ministers, Prague, 30–31 January 1992. 1992. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/7/b/40270.pdf> (дата звернення: 08.03.2023). **17.** ОБСЕ: сучасні виклики та перспективи розвитку: аналіт. доповідь / А. В. Єрмолаєв, К. А. Кононенко, О. О. Резнікова та ін.; Нац. інстит. стратегічних досліджень. Київ, 2013. С. 38–42.

References

1. Organization for Security and Cooperation in Europe Parliamentary Assembly. Birmingham Declaration. 2022. URL: <https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2022-birmingham/declaration-28/4409-birmingham-declaration-eng/file.pdf> (дата звернення: 8.03.2023). **2.** Organization for Security and Cooperation in Europe. Helsinki Final Act. 1975. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/c/39501.pdf> (дата звернення: 08.03.2023). **3.** Organization for Security and Cooperation in Europe. Concluding Document of the Third Follow-up Meeting, Vienna, 4 November 1986 to 19 January 1989. 1989. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/1/40885.pdf> (дата звернення: 08.03.2023). **4.** OSCE Human Dimension Commitments. Vol. 1. Thematic Compilation. Third Edition. OSCE ODIHR. 2011. P. 19–22. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/d/76894.pdf> (дата звернення: 08.03.2023). **5.** Zadorozhnyi O. V. Poniattia ta normatyvni vymohy osnovnykh pryntsyv mizhnarodnoho prava. *Aktual'ni problemy derzhavy i prava*. 2015. Vyp. 75. S. 248. [ukr]. **6.** Denysov V. N. Pryntsy oboviazku derzhav spivrobotnychaty odna z odnoi. *Entsyklopediia mizhnarodnoho prava: u 3 t.* / redkol.: Yu. S. Shemshuchenko, V. N. Denysov (spivholovy) ta in.; In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy. Kyiv: Akadempriodyka, 2019. T. 3: M–IA. S. 405–407. [ukr]. **7.** Organization for Security and Cooperation in Europe. Document of the Moscow Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE. 1991. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/2/3/14310.pdf> (дата звернення: 08.03.2023). **8.** Falalieieva L. H. Mekhanizmy konsultatsii u ramkah vijskovo-politychnoho ta liudskoho vymyri OBSE. *Pravova derzhava: Shchorichnyk nauk. prats. Vyp. 28*. Kyiv: In-t derzhavy i prava imeni V. M. Koretskoho NAN Ukrainy, 2017. S. 425–426. [ukr]. **9.** Organization for Security and Cooperation in Europe. Document of the Copenhagen Meeting of the Conference on the Human Dimension of the CSCE. 1990. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/c/14304.pdf> (дата звернення: 08.03.2023). **10.** Manton Eric. The OSCE Human Dimension Process and the Process of Customary International Law Formation, in Institute for Peace Research and Security Policy at University of Hamburg (ed.), *OSCE Yearbook*. 2005. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 2006. P. 199. **11.** Odello Marco. The Developing Legal Status of the Organisation for Security and Co-operation in Europe. *Anuario Español de Derecho Internacional*. Vol. XXII. 2006. P. 370–371. DOI: <https://doi.org/10.15581/010.22.28380> **12.** Organization for Security and

Cooperation in Europe. Common Responsibility: Commitments and Implementation. 2006. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/c/1/22912.pdf> (data zvernennya: 08.03.2023). 13. Herman Olivia, Wouters Jan. The OSCE as a Case of Informal International Lawmaking? / Platise Mateja Steinbrück, Moser Carolyn, Peters Anne (eds), The Legal Framework of the OSCE. Cambridge, 2019. P. 258–259. 14. Organization for Security and Cooperation in Europe. Charter of Paris for a New Europe. Second CSCE Summit of Heads of State or Government, Paris, 19–21 November 1990. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/6/39516.pdf> (data zvernennya: 08.03.2023). 15. Organization for Security and Cooperation in Europe. Final Document of the Eleventh Meeting of the OSCE Ministerial Council, Maastricht, 1–2 December 2003. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/0/40533.pdf> (data zvernennya: 08.03.2023). 16. Organization for Security and Cooperation in Europe. Final Document of the Second Meeting of the CSCE Council of Ministers, Prague, 30–31 January 1992. 1992. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/7/b/40270.pdf> (data zvernennya: 08.03.2023). 17. OBSYE: suchasni vyklyky ta perspektyvy rozvytku: analit. dopovid' / A. V. Iermolaiev, K. A. Kononenko, O. O. Reznikova ta in.; Nats. instyt. stratehichnykh doslidzen. Kyiv, 2013. S. 38–42 [ukr].

Kardash Olena. Implementation by the OSCE participating States of their OSCE human dimension commitments

Introduction. *On the 29th Annual Session of the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) Parliamentary Assembly the delegates of the OSCE participating States issued Birmingham Declaration and, as part of it, the Resolution “On the Importance of the Human Dimension in the Context of Current Threats to the Security in the OSCE Area Stemming from the Russian Aggression Against Ukraine”, whereby they underlined “the importance of OSCE commitments, in particular those undertaken within the Human Dimension, that constitute firm political declarations of the participating States to fulfil, respect and promote human rights and fundamental freedoms” and urged the participating States to implement those commitments.*

The aim of the article is to examine the main characteristics of the human dimension commitments and current approaches to their implementation.

Results. *This article provides a summary of the key characteristics of the OSCE human dimension commitments, focusing on their sources (CSCE and OSCE documents), process of adoption, nature of commitments, absence of sanctions for non-compliance, and lack of systematic verification of their implementation. The article refers to a precedent-setting suspension of the former Federal Republic of Yugoslavia from the CSCE/OSCE “in view of clear, gross and uncorrected violations of CSCE commitments” in response to the growing crisis in Balkans. With reference to the unprovoked Russian aggression against Ukraine, and noting the OSCE’s position that, unlike the Council of Europe or other international organizations, the Organization does not have an effective mechanism for suspension or exclusion of its participating State for gross violation of the OSCE commitments and principles, the article highlights a need to review and transform current procedures and improve mechanisms to ensure implementation of the human dimension commitments.*

Conclusions. *Although the OSCE human dimension commitments have been re-affirmed by the participating States on numerous occasions, the challenge that is*

being faced by the OSCE, and which has become even more evident throughout 2022, one example of which may be the blocking of the Human Dimension Implementation Meeting by Russia and Belarus, is that the divergence between the participating States around the implementation of the OSCE human dimension commitments will only increase. This will call for the development of new approaches to eliminate such divergence. The article concludes with a view that it is necessary to reassess the main institutional foundations of the OSCE's work with the aim to increase effectiveness of the monitoring and verification of the implementation of the human dimension commitments, particularly as concerns respect for human rights.

Key words: Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Conference on Security and Co-operation in Europe, CSCE, human dimension, human rights, Helsinki Final Act 1975, OSCE Parliamentary Assembly, principles of international law, principle of respect for human rights and fundamental freedoms.